

Vrouwen- en gendergeschiedenis – in memoriam Denise De Weerd

Op 14 augustus 2015 overleed Denise De Weerd in haar geboortestad Gent. Deze historica en feministe was een pionierster van de geschiedschrijving van de Belgische vrouwen- en gendergeschiedenis. Als eerbetoon voor haar bijdrage in de emancipatie van deze domeinen van de geschiedwetenschap belicht deze editie van @rchieflink enkele aspecten ervan. In dit themanummer presenteren enkele jonge historici de resultaten van recent onderzoek naar de positie van de vrouw in de middeleeuwen en de evolutie van de vrouwenbeweging in een recenter verleden.

Denise De Weerd werd geboren in 1930 en groeide als kind op in de volkse *Bloemekenswijk*. In *Mijn waarheid: herinneringen aan een Gentse jeugd, 1930-1958*, uitgegeven in 2007, vertelt ze over haar jeugd in deze kleurrijke arbeiderswijk van Gent, maar ook over haar eerste liefdes, haar schooljaren aan het Gentse meisjeslyceum en haar studies geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Gent (1948-1952), waar ze les kreeg van onder anderen Hans Van Werveke en Jan Dhondt.

Aan de universiteit werd ze lid van de Socialistische Vlaamse Studentenbeweging en maakte ze haar scriptie over het leven en de strijd van de arbeidersklasse. Deze onderwerpen zouden haar blijven boeien doorheen haar hele verdere leven, getuigen de vele bijdragen die ze hierover nog zou schrijven. In 1968 doctorerde ze trouwens met het proefschrift *Het ontstaan van de Belgische Socialistische Partij, 1872-1879, uit de crisis van de eerste Internationale*.

De Weerd startte haar carrière als lerares in het rijksonderwijs en als correctrice bij de krant Voor-

uit. Vanaf 1958 werkte ze in de Koninklijke Bibliotheek, wat aanleiding zou geven tot publicaties in verband met de bibliotheekwetenschap.

Denise De Weerd tijdens de voorstelling van haar boek over haar jeugd, 2007, foto Geert Bonne, Amsab-ISG

De vrouwenbeweging was een ander onderwerp dat haar nauw aan het hart lag. Ze timmerde aan de weg van de gendergeschiedenis in België en schreef hierover het toonaangevende overzichtswerk *En de vrouwen? Vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België (1830-1960)* (1980). Haar persoonlijke levenstraject zette haar ertoe aan om in 1996 mee het Fonds Suzan Daniel op te richten. Tot 2011 bleef ze medebestuurder van dit archief en documentatiecentrum van de holibi-beweging.

Valérie Meillander
Stadsarchief Gent

En de laatmiddeleeuwse vrouwen?

Documenten uit Antwerpen, Brugge en Gent doorgelicht

Er is geen beter moment denkbaar om een stuk te schrijven voor een themanummer naar aanleiding van het overlijden van Denise Deweerdt, met als thema gender- en vrouwengeschiedenis dan 8 maart, Internationale Vrouwendag. *Historica Deweerdt* heeft immers veelvuldig geschreven over vrouwenbewegingen en de geschiedenis van de vrouw in België aan het einde van de negentiende en in de eerste helft van de twintigste eeuw. Daarin gaf ze aandacht aan de rol van vrouwen in een doorgaans door mannen geregeerde samenleving en ging ze op zoek naar de bereidwilligheid van vrouwen om de hen toebedeelde rol op te nemen dan wel in vraag te stellen. Hiermee plaatste ze zich in de rijke historiografische traditie van eerst vrouwengeschiedenis en later gendergeschiedenis, en stimuleerde zo ook verder onderzoek. Studies over de leef- en werkomstandigheden van vrouwen in de Nieuwste Tijd vormen – althans voor België – het leeuwendeel in deze onderzoekstraditie. De laatmiddeleeuwse periode daarentegen, bleef voor een lange tijd hierin eerder onderbelicht. Dat heeft niet alleen te maken met de pseudo-afwezigheid van het bewaarde bronnenmateriaal. Hoewel er minder documenten uit de middeleeuwen zijn overgeleverd dan uit de negentiende en twintigste eeuw, lijkt de oorzaak toch elders te liggen. Vrouwen lijken immers bijna onzichtbaar te zijn in heel wat laatmiddeleeuwse juridische en administratieve documenten, verborgen achter hun echtgenoot, voogd of vader.

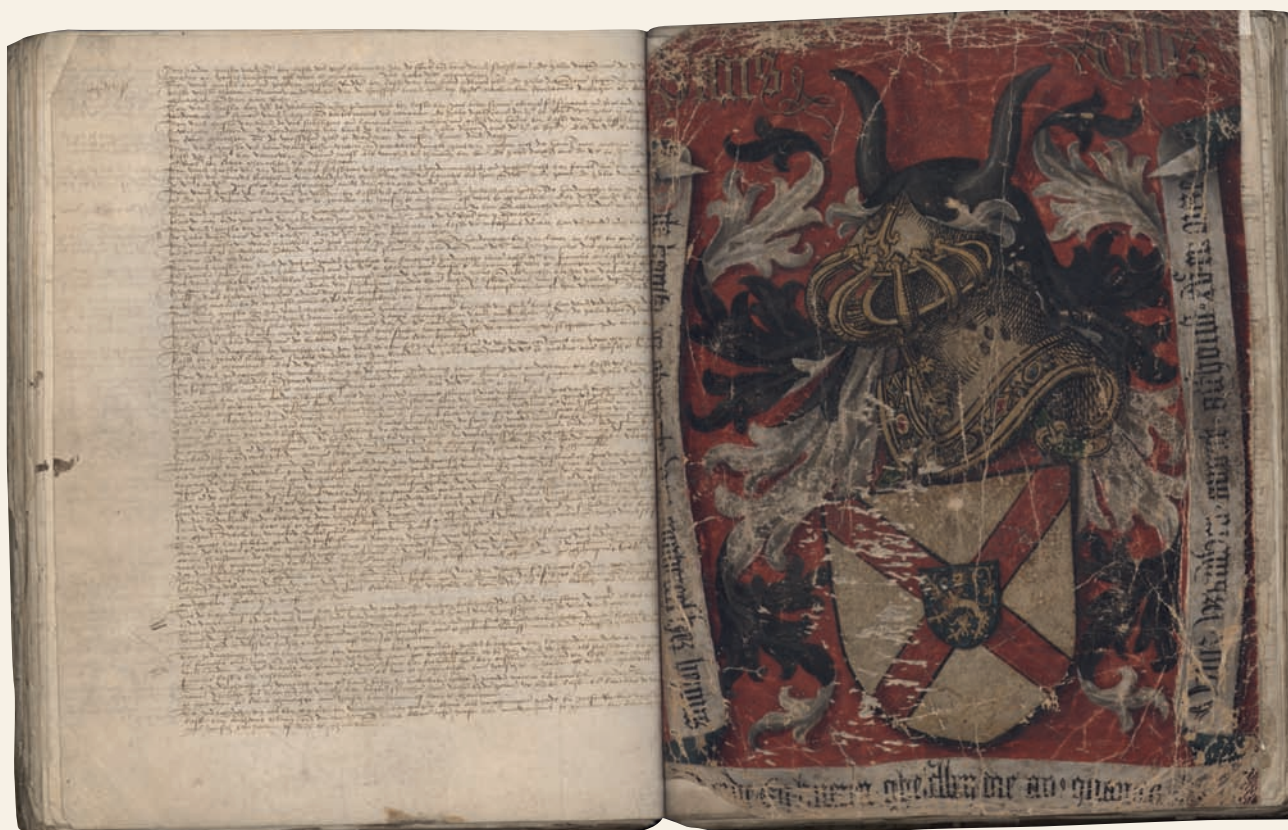
Het *costuimrecht* of gewoonterecht van steden als Antwerpen, Brugge en Gent bepaalde dat de juridische mogelijkheden en beperkingen van vrouwen afhankelijk waren van hun burgerlijke staat. In Antwerpen bijvoorbeeld, was het gehuwde vrouwen wel toegelaten om bepaalde (kleine) contracten zelfstandig af te sluiten en om zelf een testament te laten opstellen, maar voor andere zaken stonden zij onder de voogdij van hun echtgenoot. Ongehuwde vrouwen die meerderjarig waren (25 jaar) en weduwen werden door het gewoonterecht echter als juridisch onbekwaam beschouwd en waren daardoor verplicht om zich door een mannelijke voogd te laten vertegenwoordigen wanneer zij voor de

Dienstponeel dekt de tafel van hun meester. Folio met kalenderminiatuur uit het Breviarium Mayer van den Bergh, © Museum Mayer van den Bergh, Antwerpen

scheppenbank moesten verschijnen of wanneer zij contracten met derden wilden sluiten. Voor weduwen was de situatie in de praktijk echter vaak anders. In Antwerpen bijvoorbeeld, was het weduwen toegestaan om financiële en commerciële transacties uit te voeren (volgens het gewoonterecht niettemin nog steeds in het bijzijn van een voogd) en waren ze daardoor ook iets meer zichtbaar in de bronnen.

De burgerlijke staat van vrouwen werd bovendien in officiële documenten meestal kenbaar gemaakt door de vermelding van de naam van de echtgenoot, de vader en/of de voogd. In een laatmiddeleeuwse Brugse boedelinventaris werd de overleden Margriete bijvoorbeeld niet vermeld als 'Margriete van Eynde', maar wel als 'Margriete, de *huuswif* (of echtgenote) van Pieter Wijns' of als 'Margriete, de *huuswif* van Pieter Wijns, *natuurlicke* dochter van Jan van Eynde'. Met andere woorden, ze was eerst en vooral bekend als de echtgenote van een mannelijke burger en als dochter van een andere. Ook de namen van ongehuwde vrouwen werden steeds gevolgd door een verwijzing naar de naam van de vader. Hoewel recent onderzoek – onder meer over vrouwen in het prostitutiemilieu in Brugge – reeds

Register van de schepenen van gedele uit het jaar 1503-1504, waarin onder meer testamenten van Gentse poorters zijn geregistreerd, SAG_OA_330_42

heeft aangetoond dat de bronnen ook vrouwen vermelden zonder de filiatie ‘dochter van’ of ‘vrouw van’, is het niet verwonderlijk dat de idee dat vrouwen in de laatmiddeleeuwse praktijk als juridisch onbekwaam werden beschouwd en dus afhankelijk van hun man of vader, vaak door (feministische) onderzoekers werd geuit.

Niettemin dient de vraag gesteld naar het bestaan van een mogelijke discrepantie tussen de situatie *de iure* en *de facto*, of tussen de theorie en de situatie in de praktijk. Onderzoekers namen recent de uitdaging aan om hiervoor vermelde normatieve documenten zoals het gewoonterecht te vergelijken met documenten uit de praktijk. Zo stelde Shennan Hutton voor het veertiende-eeuwse Gent vast dat hoewel gehuwde vrouwen volgens het Gentse gewoonterecht een mannelijke voogd nodig hadden wanneer zij voor de schepenbank moesten verschijnen, dit in de praktijk slechts een formaliteit was. Hun echtgenoten waren weliswaar aanwezig bij het sluiten van contracten of bij het verschijnen voor de schepenbank, maar vaak namen zij geen actieve rol op. In sommige gevallen was de echtgenoot zelfs niet eens lijfelijk aanwezig, hoewel de klerk wel zijn naam gebruikte om zijn echtgenote te identificeren in de notulen van de zitting.

Een dergelijke discrepantie tussen de juridische status van vrouwen in theorie en in de dagelijkse praktijk blijkt ook van toepassing op de situatie van weduwen in het vijftiende-eeuwse Antwerpen. Zoals reeds gezegd waren ook weduwen volgens het Antwerpse gewoonterecht juridisch onbekwaam en hadden dus een voogd nodig om hen bij te staan en/of te vertegenwoordigen in rechte. Dat verhinderde heel wat weduwen echter niet om – indien hun financiële situatie dit toeliet – erg actief te zijn op de stedelijke immobiliënmarkt en dus regelmatig (delen van) huizen, gronden en renten te kopen en verkopen. Wanneer we de neerslag van dergelijke transacties bekijken in de registers van de schepenbank, blijkt dat het in bepaalde gevallen zelfs expliciet werd aangegeven dat sommige weduwen net niet vertegenwoordigd werden door een voogd, maar dat zij zichzelf vertegenwoordigden bij het bestendigen van de akte of het contract. Dit werd typisch vermeld als volgt: “Katline, natuurlijke dochter Willems Vander laren, weduwe wylen Jans vanden Rycke, molders, *com tutor van huer selven...*” of handelend als haar eigen voogd. Het verschil tussen de beperkingen waar zowel gehuwde als ongehuwde vrouwen theoretisch aan gebonden waren en hun rechtsbekwaamheid in de praktijk wijst erop dat de sociale identiteit van mensen een ge-

De (nu verdwenen) toren van het huis Borluut in de Nederpolder, gebouwd in de zestiende eeuw, foto Charles Van Loo, mei 1909, SCMS_FO_4026

laagde constructie was, waarvan de huwelijkse staat weliswaar een belangrijk element was, maar zeker niet het enige.

Jonge, ongehuwde vrouwen waren vaak kwetsbaar op sociaal en economisch vlak. Steden als Antwerpen, Brugge of Gent boden deze vrouwen werkgelegenheid in de textielnijverheid of als dienstmeid, maar de lonen waren erg laag en de leefomstandigheden vaak moeilijk. In het laatmiddeleeuwse Gent werkten heel wat jonge vrouwen in dienst van een welstellend gezin. Het vroeg-vijftiende-eeuwse huishoudboek van poorter Simon Borluut bijvoorbeeld laat zien dat een welgesteld gezin meerdere dienstmeiden (en knechten) tegelijkertijd (voor lange of korte tijd) in dienst kon hebben en dat deze meiden voor hun werk vergoed werden met kost en inwoning, kleding, schoenen en stoffen en een geldelijk loon dat afhankelijk was van het precieze takenpakket en de positie in het huishouden. Het personeel

maakte deel uit van het huishouden, werd gekleed door de vrouw des huizes, at mee van dezelfde tafel en kreeg soms een extraatje wanneer zij bijvoorbeeld in het huwelijksbootje traden of na een aantal jaar kozen voor een andere werkgever. Ook in testamenten van heel wat Gentse poorters werden dienstmeiden en knechten beloond voor hun trouwe dienst door een geldelijke of materiële gift. Voormalige meesteressen schonken hun dienstmeisjes graag waardevolle stukken uit hun eigen garderobe of bedachten hen met kostbaar beddengoed of ander huishoudtextiel. In bepaalde gevallen kreeg de dienstmeid zelfs een bed mee naar huis, een krachtig symbool voor het (toekomstige?) huwelijk en bovendien een erg kostbaar stuk uitzet. In Brugge vinden we zelfs een boedelinventaris terug van dienstmeisje Lisbette Toppaerd, die op het moment dat de boedel werd opgesteld niet (langer meer?) inwoonde bij haar meester, maar een kamer bewoonde dat hoewel sober bemeubeld toch ook gedecoreerd werd met kunstig geweven kussens en felgekleurde bankkleden – een gift van haar voormalige werkgever?

Kortom, in de ogen van de wet was het bovenal de huwelijkse staat die de juridische vrijheden, de kansen op de arbeidsmarkt en de algemene levensomstandigheden van vrouwen bepaalde. Maar de eigenlijke sociale, juridische en economische repercussies van die huwelijkse staat lijken minder verrijkend te zijn voor het dagelijks functioneren van vrouwen in de late middeleeuwen dan men eerst zou vermoeden. Historische bronnen die het dagelijks leven documenteren, geven doorgaans een genuanceerder beeld over de sociale en economische positie van vrouwen in het verleden, dan de (vaak geraadpleegde en geciteerde) normatieve bronnen.

Julie De Groot
Centrum voor Stadsgeschiedenis, Universiteit
Antwerpen

Moeders of werksters? De rol van vrouwen in de late middeleeuwen. Casus: het Gentse weversambacht

De omgang met vrouwen was in de middeleeuwen ambivalent. Aan de ene kant was de vrouw in de hoofse roman het onderwerp van een onbereikbare liefde en begeerte. Aan de andere kant werd ze in diezelfde fictieliteratuur aanzien als een passief, afwachtend en hopeloos personage dat de gebeurtenissen zomaar ondergaat. In de maatschappij reflecteerde zich dat in haar ongelijke rol in de publieke ruimte en in haar ondergeschikte positie tegenover de man. Dat dualisme jegens vrouwen typeerde de middeleeuwse samenleving, patriarchaal als ze was, en staat in dit artikel centraal.

In de vroege middeleeuwen bestond er een vrij grote gelijkheid tussen mannen en vrouwen, zeker op vlak van werk. De economie was na de laatantieke crisis grotendeels autarkisch geworden, waardoor er louter geproduceerd werd voor de eigen behoeftes. Hierdoor werd het werk van mannen en vrouwen min of meer als gelijkwaardig en complementair beschouwd. Ieder had zijn of haar taken: de man werkte op het land; de vrouw hield zich bezig met de huishoudelijke taken en met thuisnijverheid. Vanaf ongeveer het jaar 1000 veroorzaakten sociaaleconomische factoren zoals de feodalisering een genderongelijkheid. Dat was in de eerste plaats het geval bij de leenheren en grootgrondbezitters op het platteland die via een zogenaamde *lineage*-strategie – gebaseerd op de voorouderlijke bloedbanden van het hele geslacht – de vererving van het familie-eigendom zoveel mogelijk in de mannelijke lijn probeerden te bevoordelen. Op die manier wilden ze hun maatschappelijke positie vrijwaren tegenover horige boeren en andere heren.

Het typisch adellijke model van de *lineage* werd in latere eeuwen al snel nagevolgd door de patricische en burgerlijke milieus in de stad. Leden van de (stads)adel, poorters en verrijkte ambachtslieden zetten in de late middeleeuwen dikwijls vrouwen in om hun 'kapitaal' uit te breiden. Zo bleek uit onderzoek in de Gentse schepenregisters naar sociale netwerken binnen het veertiende-eeuwse weversambacht hoe vrouwen door vooraanstaande wevers werden gebruikt om hun heersende positie binnen het ambacht en de stad te reproduceren. Los

van seksuele en affectieve motieven zagen zij het huwelijk als een materialistische overweging: een 'transactie' van economisch kapitaal – de bruidsschat – en sociaal kapitaal – het sociale netwerk van de betrokken families. Vrouwen hadden in hogere kringen van de samenleving dus eerst en vooral een reproductieve functie.

Ook bij de lagere klassen van de samenleving ontstonden patriarchale structuren. Daar waar bij de adel en de hogere klassen de bloedlijn domineerde, bleef bij het gewone volk het huishouden als economisch levensvatbare eenheid de basis voor het levensonderhoud van samenwonenden. Vanaf de twaalfde eeuw transformeerde de middeleeuwse bestaanseconomie door een commercialisering en verstedelijking in een markteconomie. Binnen de nieuwe steden ontstond een artisanaal-industrieel productieproces, dat veeleer (vroeg)kapitalistisch dan feodaal was en gedomineerd werd door kooplieden en andere mercantiele groepen. Dat was zeker het geval voor een middeleeuwse metropool als Gent. Doordat werk meer en meer marktgericht werd, groeide een opsplitsing tussen publieke en mannelijke arbeid enerzijds en private en vrouwelijke arbeid anderzijds. Mannen werkten dan als zelfstandige ambachtslieden voor de markt of als arbeiders in opdracht van handelaars en onderne-

Gezicht op het godshuis en de kapel van de wolwevers aan de Kortedagsteeg, de Walpoort en de Ketelvest, aquarel door August Van den Eynde naar het Panoramisch gezicht op Gent uit 1534, SAG_IC_AG_L_110_2a

mers, terwijl vrouwen thuis de taken verrichtten die gericht waren op de direct noodzakelijke menselijke behoeftes: koken, schoonmaken, het grootbrengen van de kinderen, enzovoort. Marxistische feministen spreken ook wel van productieve en reproductieve arbeid. Ook hier was de rol van de vrouw dus eerder reproductief.

Het grotere belang van bepaalde nijverheden leidde ertoe dat mannen de productietaken gingen overnemen die van oudsher binnenshuis door hun vrouwen werden uitgevoerd. Voor ca. 1100 fabriceerden kleine weefsters goedkoop textiel voor eigen gebruik, wat in latere tijden overigens vaak het geval bleef op het platteland en binnen de allerarmste milieus van de stad. Dat stond in schril contrast met het weversambacht dat in de late middeleeuwen wegens het luxueuze laken was uitgegroeid tot het belangrijkste ambacht van de Vlaamse steden en uitsluitend nog uit mannen bestond. Via de opkomst van de ambachtsgilden, concrete belangenverenigingen van (mannelijke) beroepen, groeide ook de sociaal-politieke organisatie van dergelijke nijverheden. Hetzelfde werk had een *gender change* ondergaan en kreeg voortaan een veel gro-

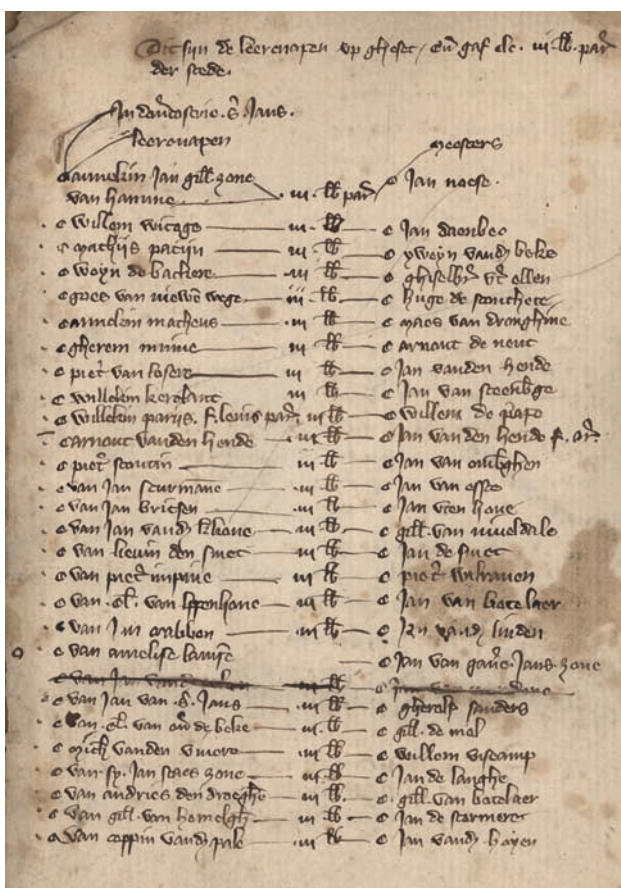
tere economische, sociale en politieke draagwijdte.

Maar vrouwen waren (bleven) ook actieve werkers. Sommige ambachtsvrouwen verrichtten bijvoorbeeld kleinere, minder intensieve ambachtstaken die vaak van een voorbereidende aard waren – de man werkte het product dan verder af. Anderen hielden zich bezig met economische transacties, zoals de verkoop van de producten die hun man fabriceerde. Sommige activiteiten – die evenwel een lagere status genoten – zoals het spinnen, kammen en kaarden binnen de lakennijverheid, bleven voornamelijk vrouwelijke bezigheden. Daarmee hadden vrouwen een directe, maar minder zichtbare impact op de stedelijke economie. Bovendien gebeurde het geregeld dat weduwen het ambachtsbedrijf van hun overleden man als meesteres of meestrigghe voortzetten. Middeleeuwse weduwen hadden immers het recht op een levenslang vruchtgebruik van het patrimonium en de goederen van de overleden man: het zogenaamde *doarium*. Zo duiken in de Gentse stadsrekeningen sporadisch weduwen van weversmeesters op die de stad laken leverden. De dood van de echtgenoot werkte voor deze vrouwen dus in zekere zin emanciperend, hoewel ook daarna de invloed van de man bleef nazinderen: de stadsrekeningen noemen hen ‘vrouw/weduwe van’, hoogstens met een vermelding van de voornaam. Ook alleenstaande en getrouwde vrouwen stonden tijdens hun leven niet stil. Zo bleken vrouwen uit onderzoek van Shennan Hutton (2011) naar hun economische rol in laatmiddeleeuws Gent meer dan soms wordt gedacht eigendom te bezitten die ze zelf beheerden en gebruikten om te investeren, al waren dit doorgaans *joncvrouwen* van gegoede komaf.

De late middeleeuwen waren door en door patriarchaal. De feodalisering (vooral vanaf de elfde-twaalfde eeuw) en de groei van het kapitalisme (vooral vanaf de dertiende-veertiende eeuw) hebben dat in de hand gewerkt. De rol van de vrouw was daarom doorgaans beperkt tot ‘passieve’ moeder in het huishouden. Toch namen vrouwen ook belangrijke productietaken op zich. Middeleeuwse vrouwen waren eveneens actieve werkers, die echter veelal in de schaduw van hun echtgenoot stonden. Het spreekwoord luidde nu eenmaal: ‘den man es heere ende meester van sijnen huysse t’ huwelijk gedurende.’

Wout Saelens

Student Master-na-Master Archivistiek (VUB)

Fragment van een weverslijst uit 1351-1354 (belasting onder de vorm van leerknapengeld). De naamlijsten geven aan hoe het weversambacht in de late middeleeuwen een echte mannenwereld is, SAG_OA_195_2

Gentse Flinken

Mijn kennismaking met Denise De Weerd – met haar publicaties, in eerste instantie – dateert van eind 1992-begin 1993. Ik was net aan mijn eerste job begonnen: samen met een Franstalige collega een repertorium maken van de archieven van de Belgische vrouwenbeweging. Denise De Weerds *En de vrouwen? Vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België (1830-1960)* uit 1980 was één van de eerste boeken die ik vastnam: toen meer dan een decennium oud en nog steeds hét syntheseswerk over de Belgische vrouwenbeweging. Nu ik het boek zoveel jaren later opnieuw lees, ben ik des te meer onder de indruk van de krachttoer die ze uithaalde.

In 1980 was vrouwengeschiedenis bijna braakliggend terrein in België: er was nauwelijks wetenschappelijk onderzoek, monografieën ontbraken al helemaal. Toch slaagde Denise De Weerd erin om uit tijdschriften, werkingsverslagen, pamfletten, brieven en de luttele wetenschappelijke publicaties die voorhanden waren, een syntheseswerk bijeen te puzzelen dat in grote lijnen nog steeds standhoudt. Voor mijn toenmalige opdracht bevatte het alleszins een schat aan informatie. Namen van organisaties, van tijdschriften en van protagonisten uit de beweging waren samengebracht tot een overzicht van de vrouwenbeweging in al haar schakeringen, ingebed in een breder verhaal over evoluties in de maatschappelijke positie van vrouwen in België.

Over de jaren heen raakten vrouwen- en vervolgens gendergeschiedenis ingeburgerd in België. Ik waag me in dit korte bestek niet aan een overzicht van de gestaag groeiende wetenschappelijke literatuur, maar pluk uit een recente aanwinst: het (uit te geven) doctoraat waarmee Julie Carlier (UGent) in 2010 het beeld van de eerste feministische golf op meesterlijke wijze verrijkte en verfijnde. In *Moving beyond boundaries, an entangled history of feminism in Belgium 1890-1914*, belicht ze onder meer De Flinken. Het verhaal van dit groepje jonge feministes rond Céline Dangotte (1883-1975), die met hun emancipatorische initiatieven klasse- en ideologische verschillen wilden overstijgen, leek me perfect te passen in een hommage aan Denise De Weerd.

Allereerst is het een Gents verhaal. In *En de vrouwen?* vermeldde Denise De Weerd Céline Dangotte al als medeoprichtster van de Gentse Vrouwenbond / Union des Femmes Gantoises (1906). De één jaar

Het buitenverblijf van de familie Dangotte in de Assels, een schiereiland tussen twee Leiearmen in Drongen, dat een grote rol zou spelen in het leven van Céline. De feministe is één van de personages links op de foto, SAG_PA_DKF_16_5

eerder opgerichte De Flinken waren evenwel aan haar speurzin ontsnapt – tijdelijk, want in 1999 bracht ze die groep alsnog aan het licht. Onderzoek van Christophe Verbruggen en Julie Carlier (beiden UGent) ontrafelde vervolgens een fascinerend feministisch netwerk dat nauwe banden had met de Gentse *lebensreformbeweging* Reiner Leven en discussies opzette over feminisme, de sociale kwestie, vegetarisme, nieuwe relatievormen, onderwijsvernieuwing, ... Zoals 'Flinke' Lucy Boulanger het verwoordde: "Toutes sortes de questions se posent devant moi. Instruction, socialisme, religion, misère, alcoolisme, anarchisme, féminisme, etc. tout s'entrechoque, s'embrouille, et je sens en moi une soif insatiable de savoir, d'étudier" (J. Carlier, *Moving beyond...*, p. 516).

De Flinken plaatsten zich – een tweede connectie met Denise De Weerd – op het kruispunt van klasse en gender. Zo waren de jonge vrouwen, die zowel uit de lage en hoge middenklasse als uit de arbeidersklasse kwamen, betrokken bij de oprichting van een Gentse kinderbibliotheek (in 1910, als een van de eerste in Europa) die boeken niet alleen

literair screende, maar ook op feministische, sociale en pacifistische criteria: geen stereotiepe avonturenverhalen (‘voor jongens’) of romances (‘voor meisjes’), geen boeken met een negatief beeld van arbeiders. Wel Louisa May Alcott en Selma Lagerlöf.

Ten derde is er een verhaallijn van feministische transmissie. Céline Dangotte vond immers een mentor in Isala Van Diest (1842-1916), in 1884 de eerste vrouwelijke arts in België en een van de grondleggers van de Belgische feministische beweging. Dangotte was 27 toen ze in 1910 aanbelde bij de 68-jarige Van Diest, die bijna blind was en een teruggetrokken leven leidde. Uit hun briefwisseling blijkt hoezeer Van Diest genoot van het contact met een nieuwe generatie feministes, en hoe welkom haar advies was voor Dangotte. Die intergenerationele overdracht lag historica-feministe Denise De Weerdt nauw aan het hart en inspireerde ook *En de vrouwen*. In haar besluit tastte ze voorzichtig enkele connecties af tussen feministische bewegingen uit verschillende periodes. Janine De Rop verheugde zich in het voorwoord dat het boek de continuïteit tussen de ‘eerste’ en de ‘tweede’ feministische golf toonde, en sprak de wens uit dat het “aktieve feministen... kennis van wat vroeger was [zal geven] en zo wellicht zal bijdragen tot geloof en hoop.”

Of het nu dient om eigentijdse debatten te voeden of niet, voor historisch onderzoek zijn archieven belangrijk. Het verhaal van De Flinken kon onder meer zo mooi beschreven worden door de speurtocht van Christophe Verbruggen naar leden van Belgische intellectuele kringen, waarbij hij op het privéarchief van Céline Dangotte stuitte (onderdeel van haar bedrijfsarchief, bewaard in het Brusselse Stadsarchief). Een prachtige herontdekking, want net van de autonome, feministische beweging ging veel archief verloren. Ook in de bewaring van erfgoed speelde Denise De Weerdt een actieve rol, als bestuurslid van het Amsab-ISG en als stichtend lid van het Fonds Suzan Daniel (erfgoed van de holebibbeweging).

Tot slot hoort *En de vrouwen?* bij dat jaar waarin ik kennismaakte met een eeuw feministische beweging en zelf feministe werd. Een jaar waarin ik geraakt werd door het *sérieux* en de humor waarmee feministes hun analyses en eisen formuleerden, en door de verbondenheid in de beweging die ook doorklinken bij de Flinken:

“Men Club! [...]uw woelige vergaderingen met zen ernstige natuurlijke gesprekken, zijn vurige debaters, zijn goede geest van met elkaar voelen, elkaar begrijpen, bemin ik! In uw midden vergeet ik al men leed [...] Welke goede uren hebt u me reeds bezorgd, welk flinke genieten me verschaft! [...] De meeste luitjes en vooral die egoïstische burgermannetjes keuren uwe handelswijze wèle af. Het past niet aan meisjes zich met hogere lectuur bezig te houden, nou, dat verstaan ze niet, dat is te hoog voor ‘Meisjes’. ’t Is niet ladylike alleen naar vergaderingen te gaan.” (Dagboeknotitie van Alice Van Damme, telefoniste en lid van De Flinken, J. Carlier, *Moving beyond...*, p. 516).

Els Flour

Archief- en Onderzoekscentrum voor Vrouwengeschiedenis

Inhoud

- 1 Vrouwen- en gendersgeschiedenis - in memoriam Denise De Weerdt
- 2 En de laatmiddeleeuwse vrouwen? Documenten uit Antwerpen, Brugge en Gent
- 5 Moeders of werktsters? De rol van vrouwen in de late middeleeuwen. Casus: het Gentse weversambacht
- 7 Gentse Flinken

Colofon

@rchieflink is de driemaandelijkse nieuwsbrief van ‘t Archief. Gent on Files (GOF), de vriendenkring van het Stadsarchief Gent

Het abonnement is begrepen in de lidmaatschapsbijdrage van de vzw: 20 euro individuele leden, 25 euro gezin, 35 euro steunende leden en 250 euro ereleden.

Een los nummer kost 5 euro.

Rekeningnummer:

IBAN: BE31 0003 2520 7755 BIC: BPOTBEB1

Contactgegevens GOF

De Zwarte Doos, Stadsarchief Gent

Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge

Tel. (09) 266 57 60

E-mail: stadsarchief@stad.gent

E-mail: gentonfiles@gmail.com

Web: www.gentonfiles.be

www.facebook.com/gentonfiles.gof/

Coördinatie en eindredactie

Guy Dupont, Pieter-Jan Lachaert,

Marie Christine Laleman, Valérie Meillander,

Piet Veldeman

Foto's en illustraties

Geert Bonne, Storm Calle

Ontwerp logo

Erika Vanderstockt

Verantwoordelijke uitgever

Piet Veldeman, Ooistraat 10, 9041 Oostakker

Vormgeving

Candace Verbeke

Druk

NV Drukkerij Verbeke, Gent

ISSN - nummer: 1376-2966